

Loodsen door het Texelse landschap

Verhaal van een landschap in een netwerk gevangen

Eeuwenlang werden schepen vanaf de Noordzee, op weg naar de hoofdstad of andere Zuiderzee steden, vanaf het eiland Texel langs alle zandbanken en andere obstakels geloodst. Door de aanleg van het Noordzeekanaal aan het eind van de 19^e eeuw, waren de Texelse loodsen niet langer nodig. Een ambacht leek verloren te gaan.

Bureau Parklaan uit Den Bosch heeft bij de ontwikkeling van een visie voor het zuidelijk deel van het eiland het loodsen weer een belangrijke plek op Texel gegeven. Uiteraard op een geheel eigentijdse wijze.

Aleks Droog
Bureau Parklaan
www.parklaan.nl

Door:

**Adam Hofland
en Miranda Schut**

Studenten landschapsarchitectuur
adam.hofland@wur.nl
miranda.schut@wur.nl

In 1997 werd bureau Parklaan opgericht door Aleks Droog en Marcel van Eekhout. Aanvankelijk door een verschil in studie jaren nog gescheiden in Boskoop, werd er tijdens de vervolgstudie aan de Academie van Bouwkunst te Amsterdam samengewerkt waar uiteindelijk zelfs een gezamenlijk afstudeervak uit voort vloeyde. Ook daarna deden zij samen in de beroepspraktijk werkervaring op. Halverwege de jaren '80 van de vorige eeuw, werkten zij bij Staatsbosbeheer op de afdeling Landschapsarchitectuur. Na reorganisaties en een verandering van koers werd er besloten een eigen bureau op te richten.

Het doel van de opzet van Parklaan was zich niet alleen te richten op het aansturen van plannen maar ook weer terug te keren naar de kern van de landschapsarchitectuur: het ontwerp. Met deze aanpak vieren ze nu hun 10 jarig jubileum. In de filosofie van Parklaan staat de mens centraal. Dit geldt ook voor de meer ecologische, landelijke projecten die, met hun Staatsbosbeheer achtergrond, aanvankelijk het merendeel van de opdrachten vormde. Door succesvolle projecten bij verschillende gemeentes werd het opdrachtenpakket langzaam maar zeker uitgebreid met ook meer stedelijke opgaven. De huidige variatie in plannen vormt tegenwoordig een welkome uitdaging. Hun kracht komt in alle ontwerpen naar voren: een visie gebaseerd op heldere, grote lijnen en eenvoud.

De vaste kern van het bureau bestaat uit de twee directeuren, twee vaste medewerkers en een stagiaire. Dat lijkt beperkt maar het team wordt veelvuldig aangevuld met verschillende freelancers, zoals ecologen en communicatiedeskundigen. Op deze manier is er de mogelijkheid de gehele breedte van het vak te beslaan en komen beide heren ook nog echt aan het ontwerpen toe, in plaats van enkel aan te sturen en te managen.

Texel

Vanuit de ondernemersvereniging in en rondom Den Hoorn op Texel kwam in

2004 de vraag naar een ontwikkelingsvisie. Dit deel van het eiland was op recreatief gebied toe aan een nieuwe impuls toen de ondernemers het aantal overnachtingen terug zagen lopen. Zij hebben gezamenlijk bij de dorpscommissie aangeklopt met de intentie te voorkomen dat uiteindelijk één ondernemer er met de kip met de gouden eieren vandoor ging, en de rest werkloos achter zou laten.

De dorpscommissie heeft vervolgens de vraag breder getrokken. Want wanneer de recreatie terug loopt, heeft dit ook negatieve gevolgen voor de niet-toeristische onderneming op het eiland. Zo heeft de dorpscommissie voorgesteld een ontwikkelingsvisie op te stellen met behulp van een gespecialiseerd bureau. Een drietal bureaus voor landschapsarchitectuur is gevraagd hun aanpak te presenteren aan de commissie, waarvan uiteindelijk Parklaan het meeste aansprak. 'Dit kwam mede doordat wij de rol van de boeren mee namen in onze visie: schapen zijn immers één van Texel's belangrijkste exportproducten dus dat negeren is een gemiste kans. We hebben voorgesteld om ook echt met de betrokken partijen een aantal weekenden om de tafel te zitten en deze actief te betrekken bij de plan- en visievorming. Al met al ontstond een integraal plan waar alle facetten van het eiland aanbod kwamen', vertelt Droog.

Dat open planprocessen zelfregulerend kunnen zijn bleek na een interactieve avond met bewoners. Daar werden ingrepen als skihellingen, uitkijktorens en uitbreidingswijken met 'wonen in het landschap' voorgesteld. Deze zijn ook daadwerkelijk in een eerste schets getekend, waar uiteindelijk de pers lucht van kreeg. Architectuur-criticus Maarten van Rossem, een vaste bezoeker van het eiland, heeft in de Texelse Courant fel uitgehaald naar die plannen. Hij vreesde een kermis op het eiland. Door dit artikel is zoveel commotie ontstaan dat bevolking zich rot schrok over de plannen die ze zelf aangedragen hadden. Hierdoor kon wel het plan vereenvou-

digd worden, omdat het voor iedereen toen duidelijk werd dat die kermis niet gewenst is. Van de woonwijk is niet meer over dan een aantal zoeklocaties voor woningbouw. Volgens Droog heeft het feit dat Den Hoorn een klein dorp is, bijgedragen aan de levendigheid van de discussie rondom de planvorming.

Insteek

Het enkel richten op recreatieve doelgroepen beschouwt Parklaan als achterhaald. Droog: 'de afbakening van deze benadering is lang niet meer strikt. Groepen zijn tegenwoordig niet meer gemakkelijk in te delen aan de hand van een enkele eigenschap. Daarom is er in dit project voor gekozen om mensen in te delen naar hun belevingsprofiel'. In het geval van Den Hoorn is gekozen voor cultuur, natuur en strand. Den Hoorn zet zo in op het authentieke om zich te kunnen onderscheiden van De Koog, de bad- en jongerenplaats van

Texel. 'Wanneer je naar Den Hoorn gaat kies je voor rust, ruimte en frisse lucht'. Deze sterke punten probeert Parklaan naar boven te halen in de visie. De complexiteit en breedheid (landbouw, recreatie, cultuurhistorie) maakte het voor Parklaan lastig alles in één systeem te gieten. Er is voor een basisachtige benadering gekozen waarbij steeds werd teruggekoppeld naar de kwaliteiten van het eiland. Het is geen opleggende benadering geworden, die aangeeft wat de boeren bijvoorbeeld zouden moeten verbouwen, maar die hen wel moeten laten inzien waarom de ondergrond bepaalde karakteristieken kent, zodat de boeren beseffen hoe het landschap in elkaar steekt.

Dat bewustzijn wordt ook versterkt door de zeespiegelstijging, waarbij lage delen van het gebied verzilten en de boeren wel gedwongen worden te reageren. Boeren moeten zo het landschap en haar veranderingen wel accepteren en

worden gedwongen te reageren op die fysieke veranderingen van het eiland. Op deze manier blijft het landschap in zijn verschillende delen leesbaar. Continueren van de geschiedenis was op Texel erg belangrijk voor Parklaan. Op Texel hebben ze een nieuwe betekenis aan die geschiedenis gegeven. 'Kijken naar de context waarin je dingen doet is erg belangrijk. Nieuwe ontwikkelingen in het landschap in combinatie met cultuurhistorie geef je daarmee betekenis doordat deze alleen daar kunnen', aldus Droog.

Het eiland kent een aparte ontstaansgeschiedenis. Hierin neemt Den Hoorn een bijzondere positie in: haar ligging is in de loop van de eeuwen veranderd. Waar het dorp eens aan zee lag, gevestigd op een keileembult, raakte het water steeds verder buiten haar bereik. De zuidpunt schuift door verzanding steeds verder op; een proces dat nog steeds gaande is. De mensen kennen deze land-

schappelijke verschuiving ook allemaal en bovendien is het goed zichtbaar in het landschap door cultuurhistorische elementen en archeologische plekken: haakwallen en duinrestanten, een spuisluis en de restanten van een oud dorpje, plat gebrand tijdens de Kabeljauwse twisten. Deze elementen wilde Parklaan zichtbaar maken en de bijbehorende verhalen vertellen aan de recreanten. Maar niet met allemaal bordjes langs de weg.

Loodsen met digitale bakens

Het loodsen, begeleiden van schepen vanaf de Noordzee over de Zuiderzee richting Amsterdam, is op sterven na

dood; er is nog één loods in Den Hoorn te vinden. Maar ook deze loodst allang niet meer vanaf Texel. Het loodsen zit nog wel diep verankerd in de mensen van Texel. 'Zo zijn de loodhuisjes tot rijksmonument verklaard: de loodsen waren relatief welgesteld en in staat mooie huisjes te bouwen. De mensen zijn nog steeds een beetje trots op die geschiedenis', vertelt Droog.

Zonder heel letterlijk het loodsen terug te brengen in het landschap heeft Parklaan gezocht naar een andere vorm die nog wel aan die geschiedenis refereert. Letterlijk kan ook niet zonder te verzamelen in een "knulligheid", Den Hoorn ligt immers niet meer aan zee. Parklaan

heeft het loodsen dóór het landschap als thema genomen. Nieuwe en oude landschapselementen laten de kwaliteit van het landschap aan de recreant zien. Door al deze elementen samen te nemen en in kaart te brengen ontstaat een netwerk van allerlei bijzondere loodspunten, of bakens, in het landschap. Het verhaal van het landschap is hierdoor in een netwerk gevangen. Vervolgens kan dit in een GPS systeem worden verwerkt. Met behulp van een palmtop zijn deze virtuele punten te vinden en zijn de bijbehorende verhalen direct af te lezen in het scherm van het apparaat.

Voor een aantal plekken geldt echter dat de mensen op de palmtop kunnen zien dat ze een bijzondere plek genaderd zijn, maar bovengronds is daar niets van merken. Dit betreft dan de (nog) verborgen archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle locaties. De verschillende cultuurhistorische en archeologische verenigingen op Texel kunnen een loodspunt "adopter" en dat punt zichtbaar maken door opgraving en restauratie. Zo kunnen ook de niet-zichtbare en vergeten loodspunten invulling krijgen. Droog: 'Waar echter wel voor opgepast moet worden is een "kermis", een Efteling-achtige reconstructie van die punten. We hebben benadrukt dat hiervoor gewaakt moet worden zodat de eenvoud en helderheid van het landschap niet wordt aangetast'.

De volgende stap is om ook het wandelpadensysteem op deze punten aan te passen. Dit is over het algemeen nu al een goed werkend systeem, maar met één uitzondering: het agrarische gebied. Door dit gebied toegankelijk te maken komen er veel bakens vrij te liggen en worden ook deze bereikbaar voor de recreant. Maar wandelpaden over landbouwgrond is, zoals overal in Nederland, een lastig discussie.

Uitvoering

De loodspunten zijn deels bepaald door Parklaan en deels met de bewoners, die zelf punten mochten aandragen. Hierdoor is een flexibel systeem ont-

Loodsmannetje: Het loodsmannetje is ook een vissoort en dient zo als symbool voor het gehele project en specifiek voor de PDA/handheld.

Bunker: De □
vogelspot-post.

staan waarbij de dorpscommissie zelf kan bepalen welke punten ze overnemen. ‘De commissie is eigenaar van het boekje met de resultaten en probeert hieruit nu deelprojecten te destilleren. De vloedpalen bijvoorbeeld zijn erg enthousiast ontvangen. Zij worden nu ter afronding van het project gerealiseerd. Het betreffen palen die de vloedlijn door de eeuwen heen in een bepaald jaar aangeven. Zo is het in het landschap te zien waar vroeger de kust gelopen heeft door middel van deze vloedbakens. Het laat aan de mensen ook zien hoe eenvoudig de ingreep kan zijn om het verhaal duidelijk te maken’, vertelt Droog. Ook is een groep bezig met de realisatie van de wandelpaden. Zij kijken naar waar en op welke manier deze in agrarisch land aangelegd kunnen worden zonder al te veel schade aan te richten. En hoe de paden kunnen reageren op de ondergrond, of het vaste paden worden of paden die veranderen per seizoen.

Met als gevolg

Er is binnen het dorp veel kennis over de cultuurhistorie en architectuur, waardoor Parklaan erop vertrouwt dat de aanbevelingen goed worden overgenomen.

Droog: ‘Nu is het tijd het project uit handen te geven. Het is belangrijk te beseffen dat je niet tot het oneindige bij dit soort projecten betrokken blijft’. Helemaal zonder enige betrokkenheid zal Parklaan niet snel geraken. Als gevolg van het Den Hoorn project is Parklaan nu bezig met een herinrichting van de camping van Den Hoorn. Daarbij worden ook de uitgangspunten van het loodsen-project meegenomen: natuur, rust en ruimte. Ook heeft mededirecteur Marcel van Eekhout een adviserende rol in de commissie die een bestemmingsplan voor het hele eiland aan het ontwikkelen is. De technieken voor GPS-routes zijn inmiddels vergevorderd. Er zijn al voorbeelden te vinden van zulke routes rondom de Grebbelinie en de Stelling van Amsterdam. Er wordt nu onderzocht of in samenwerking met EcoMare, het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer op Texel die al met GPS routing rondom hun instelling bezig waren, een systeem voor het hele eiland ontwikkeld kan worden. Als dat eenmaal gerealiseerd is, heeft de oude traditie weer een nieuwe betekenis op het eiland gekregen. Uiteraard in een digitaal jasje, zoals on-

vermijdelijk in de 21ste eeuw.

Summary

Before the realization of the North Sea Channel in the 19th century, ships were guided along the island Texel, on their trip from the Northsea to Amsterdam or further south.

The office Parklaan used this fact as a theme in the new development plan for the southern part of the island Texel.

Together with the community they collected and created points of special interest, which were brought together in a network of beacons, based on GPS. The beacons and footpaths were designed, with the landscape and its extraordinary history in mind.

People will be guided over the island Texel and informed about the places of interest, while carrying a PDA; guided in a modern way.